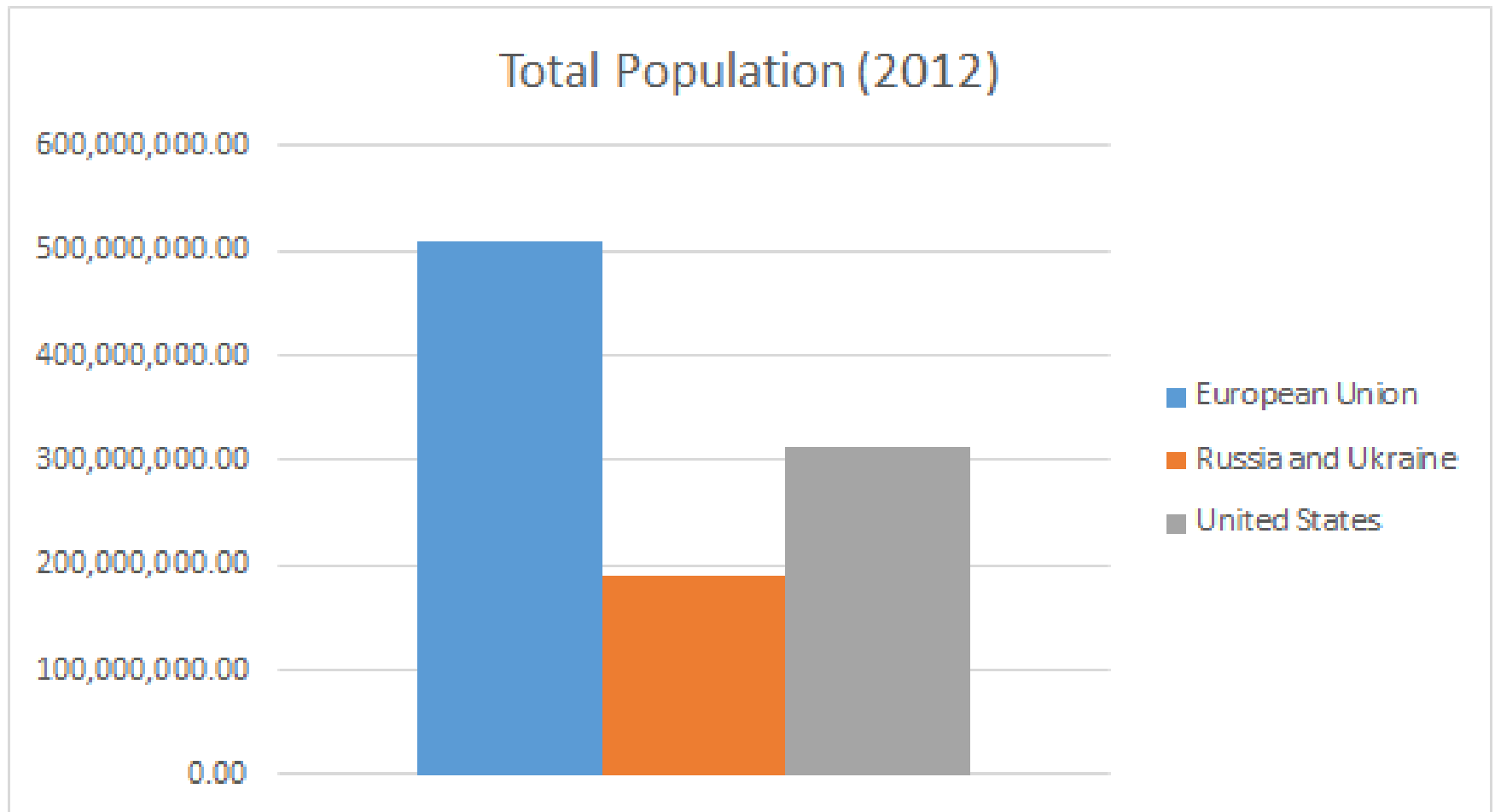

A person is paragliding over a large body of water. The red canopy is prominent in the upper half of the frame. The water is blue and reflects the light. In the foreground, there is a rocky shoreline with some green vegetation. The sky is clear and blue.

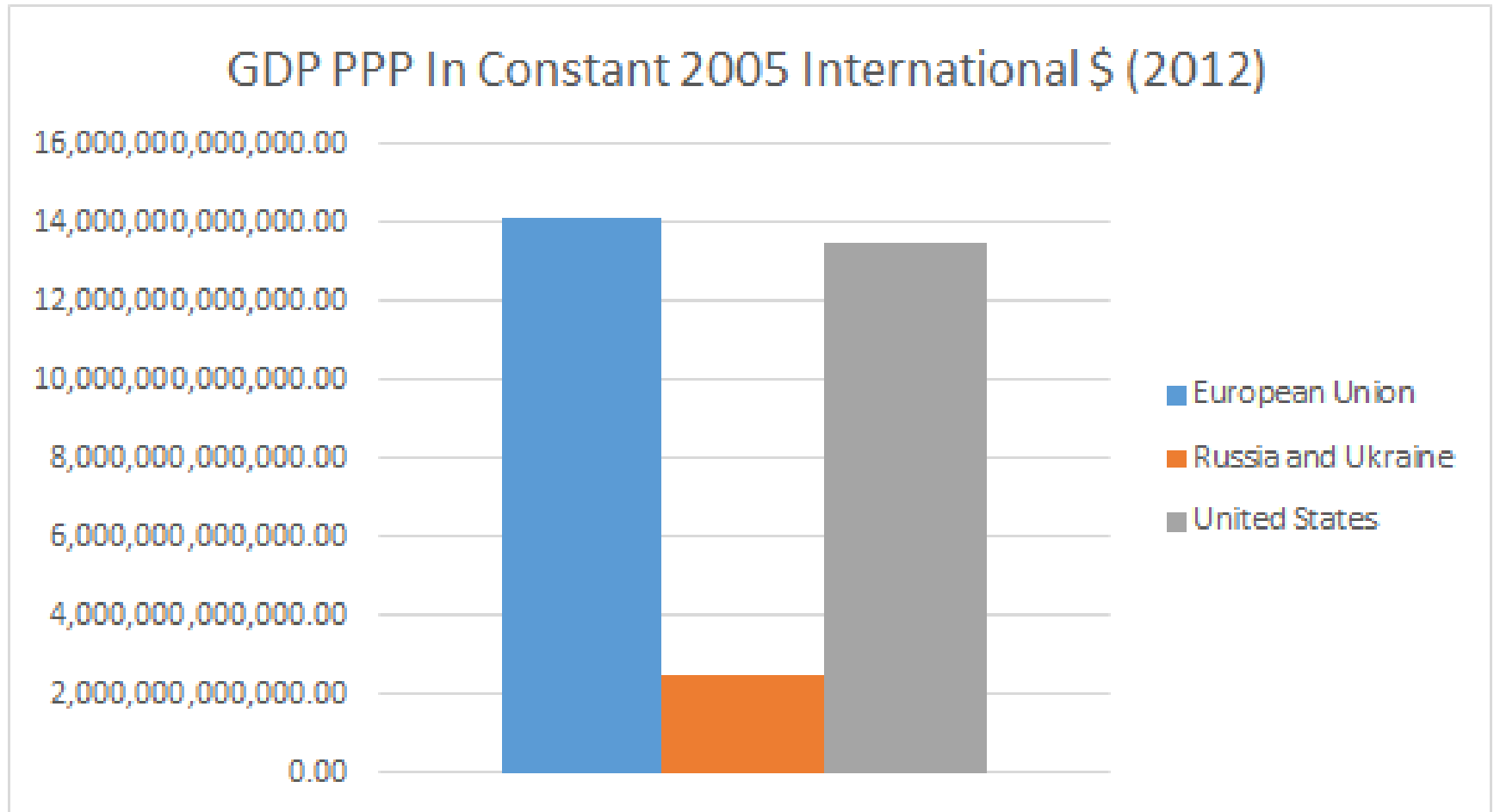
Venäjän taloudelliset näkymät

Pekka Sutela
MTS
12.12.2013

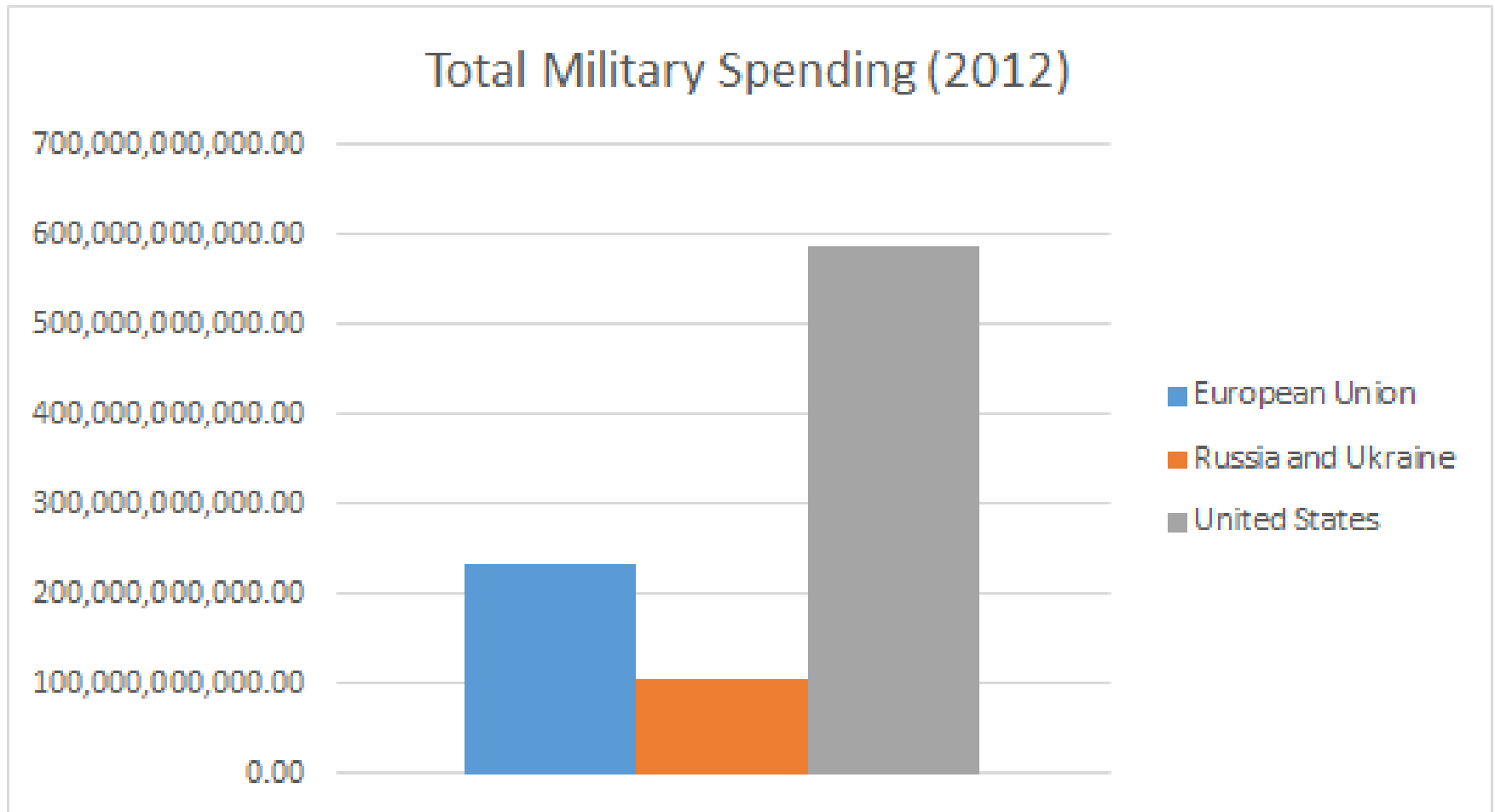
Viimeaikaisten tapahtumien tulkitsemiseksi on hyvä pitää mielessä eräitä mittakaavoja: väestö

...kokonaistuotanto

...ja sotilasmenot

Oppilaani kysyvät usein

- ...Jos Venäjä on vain runsaat kolme prosenttia maailman kokonaistuotannosta, saman verran viennistä ja vähemmän tuonnista, miksi se on tärkeä?
- Suomessa tätä ei tarvitse perustella tilastoja kummemmin. Muualla vastaus on kolmiosainen:
  - Historia
    - Venäjä on ainoa nouseva talous joka oli äskettäin supervalta
  - Maantiede
    - Venäjän alueellinen ulottuvuus on ainutlaatuinen
  - Geologia
    - Ja sen luonnonvarat ovat vähintään harvinaisen runsaat

Mutta onko Venäjä nouseva talous?

Osa I, teoria

- Nykyaikainen kasvuteoria (Aghion – Acemoglu – Rodrik) erottaa
  - hyvin toimivat, siis tehokkaat ja vauraat
  - ja huonosti toimivat, siis tehottomat ja köyhät taloudet
- Tehokkaat taloudet kasvavat innovaatioiden varassa
  - Siis yleensä hitaasti: innovointi on vaikeaa
- Tehottomat taloudet voivat kasvaa kiinnioton (catching up) varassa, omaksumalla mitä jo on
  - Siis nopeasti
- Avainkysymys: miksi eivät kaikki köyhät taloudet kasva nopeasti?
  - On olemassa yleisiä ehtoja, mutta tavallisesti kullakin taloudella on omat kasvun rajoitteensa

Onko Venäjä nouseva talous?

Osa II, käytäntö

- 1990-2000 -luvut olivat maailman historian nopeimman talouskasvun aika
  - Tällä oli syynsä ja seurautensa, joista tärkein, rahoitusepätasapainot, tulee rajoittamaan kasvua pitkän aikaa
    - Ainakin jos aiempi kokemus pätee: Suuri Lama
- Teorian valossa tulkittu nopean kasvun jakso siivitti ajattelua
  - BRIC-maat
  - Venäjä oli äärimmäinen esimerkki kiinniottotaloudesta: mitä muuta järjestelmämuutos on kuin muiden kehittämien instituutioiden omaksumista?

Sattuipa hassusti matkalla kiinniottoon: eräiden maiden talouskasvu 2012-2014e (IMF, lokakuu 2013)

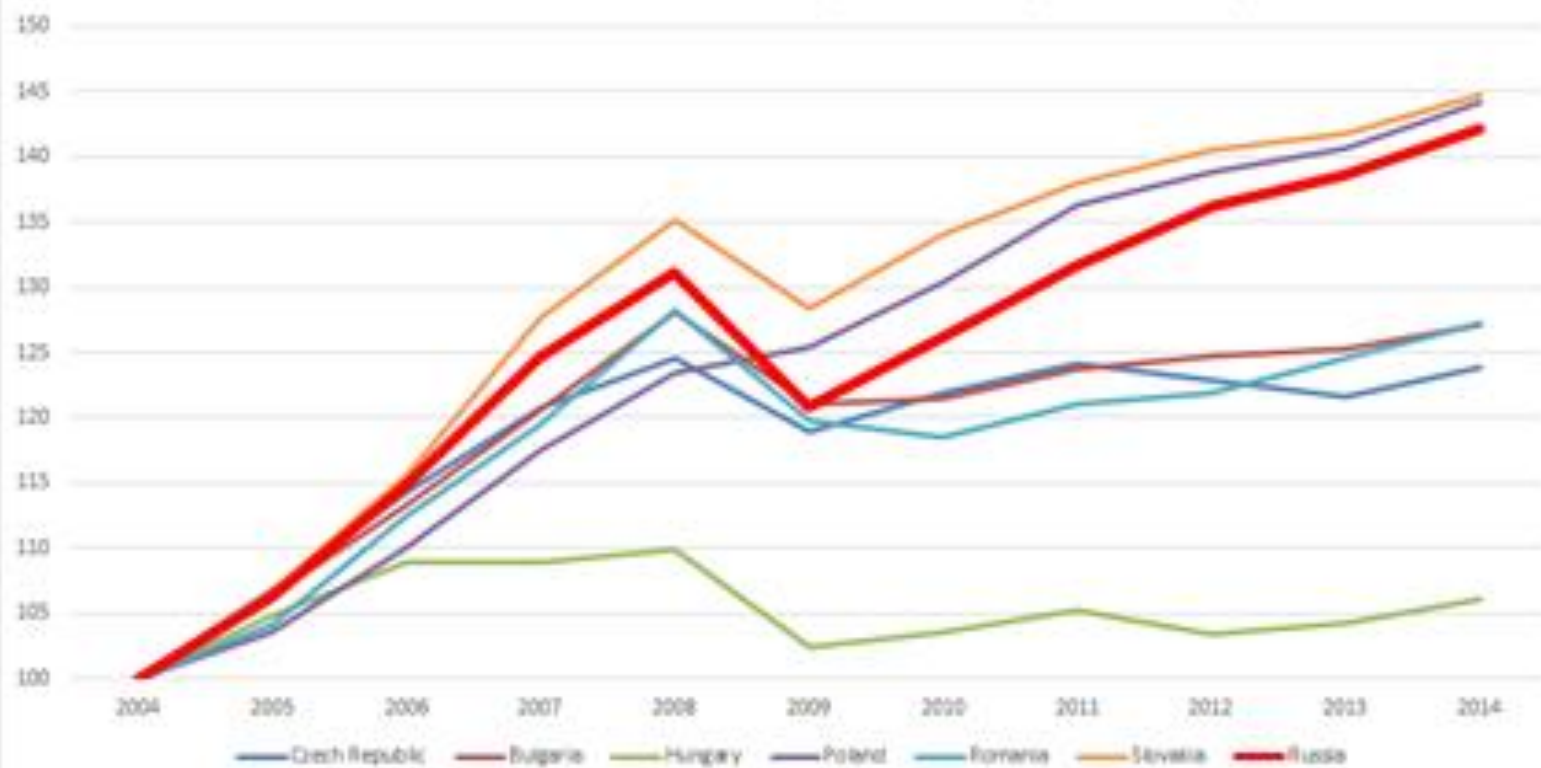
	2012	2013e	2014e
USA	2.8	1.6	2.6
Euroalue	-0.6	-0.4	1.0
Japani	2.0	2.0	1.2
Turkki	2.2	2.8	3.5
Puola	1.9	1.8	2.4
Brasilia	0.9	2.5	2.5
Venäjä	3.4	1.5	3.0
Intia	3.2	2.8	5.1
Kiina	7.7	7.6	7.3

Miksi?

- Kolme hypoteesia tulee mieleen:
- 1) Useat maat ovat törmänneet “keskimääräisen tulotason loukkuun”, jossa pitäisi siirtyä kiinniötosta kohti innovaatioperusteista kasvua.
  - Eichengreen et al: noin 15'000 USD pc (PPP), öljyntuottajatalouksilla korkeampi kuin muilla
- 2) Myrdal (1944): hyvän ja heikon kehityksen kierteet
  - Kasvubuumi, Suuri Taantuma ja tasapainojen palauttaminen
- 3) Aiemman nopean kasvun laiskoittava vaikutus

GDP Growth in Eastern Europe 2004-14 (2004 = 100)

Tapaus Venäjä: 2000-luku

- Kasvun takana oli useita tilapäisiä tekijöitä
  - Toipuminen 1990-luvun talouden supistumisesta
    - Kasvu saattoi tapahtua käyttöastetta nostamalla, ilman suuria investointeja
  - Järjestelmämuutos (siirtyminen suunnittelijoiden tahdosta kuluttajien preferensseihin) johti kulutusbuumiin ja rakennemuutokseen
  - Ruplan devalvoituminen 1998 nosti kilpailukykyä
  - Öljyn hinnan kymmenkertaistuminen 2008/1998 ja muiden vientihintojen nousu
  - Työvoiman ja energian tuotannon kasvu
  - Rahoituksen löysä saatavuus
  - Putinin hallinnon vahva asema
  - ...

Talouspolitiikka varautui nopean kasvun ohimenevyyteen

- 2003 -> energiatulojen tehokkaampi verotus ja vararahastojen kerääminen
  - Niitä tarvittiin 2008-2009
- 2006 -> ymmärrettiin ettei perusenergian tuotanto tulisi juurikaan kasvamaan, siksi
- 2006-2008 valmisteltiin Venäjä 2020 talousohjelma (malli 1)
  - Energian ja muiden voimavarojen käytön tehokkuus
  - Tuotantorakenteen monipuolistaminen
  - Innovaatioperustainen kehitys
- Tämä oli järkevää keskimääräisen tulotason loukun torjumista, mutta
  - ohjelma oli utopistinen
  - 2008 kriisin lievittäminen sai etusijan, myös menorasitteiden kestävämmän lisäämisenä

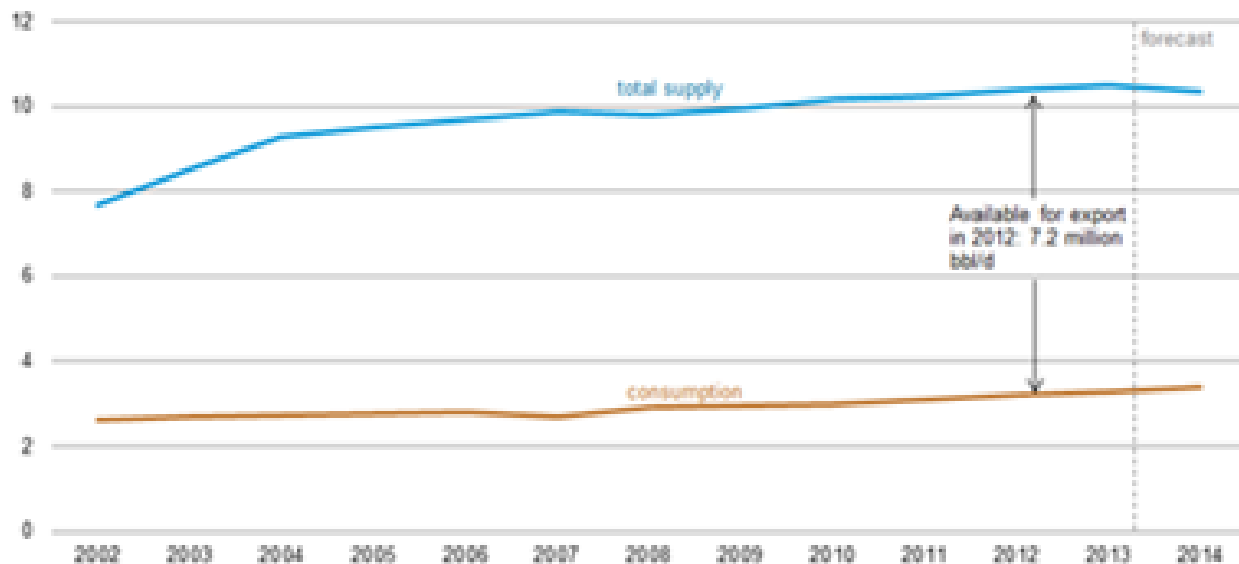
Öljyn hinta on vaikea ennustaa

- Öljy ja kaasu tuovat lähes 2/3 vientituloista ja 1/2 federaation budjettituloista
- Ne ja mineraalit tuovat noin 4/5 vientituloista
- Hintojen epävakaus 1970-80 -luvulla johti yleiseen tutkijoiden käsitykseen että runsaat luonnonvarat ovat suuri ongelma. Väitettiin
  - Hollannin tauti
    - Tulovirta johtaa valuutan yliarvostukseen joka tappaa muun avoimen sektorin tuotannon
  - Voimavarakirous
    - Keskitetyt luonnonvarat johtavat autoritaarisuuteen, epätasa-arvoon, koulutuksen laiminlyöntiin yms
- Myöhempi tulovirta on osattu hallita paremmin
  - Vararahastojen rooli, myös Venäjällä

Venäjän tuotanto, kulutus ja vienti taas näyttää helposti ennustettavalta

Russia's total liquid fuels supply and consumption, 2002-2014
million barrels per day

Source: U.S. Energy Information Administration, International Energy Statistics Database; forecast: Short-Term Energy Outlook, October 2013

Venäjä 2020 (malli 2)

- 2011-2012 kirjoitettiin ja hyväksyttiin uusi pitkän aikavälin talousohjelma
  - 864 sivua, runsaat 1100 osanottajaa...
- Sen toteuttaminen on ollut kovin epätasaista
  - Monet esitetyt uudistukset vaativia ja ilman itsestään selviä ratkaisuja
    - Eläkejärjestelmä
    - Verouudistus
    - Julkisten menojen ensisijaistaminen
  - Valtio ja sen johto ovat heikkoja
  - Muut haasteet ovat syrjäyttäneet talouspolitiikkaa
  - Kuitenkin
    - Fiskaalisääntö jolla sidotaan julkiset menot aiempaan öljyn hintaan
    - Rahapolitiikka kohti inflaatiotavoitetta ja kelluvaa valuuttakurssia
    - WTO

Venäjän osuus maailmantaloudessa supistuu: Talousministeriön tämänhetkinen kasvukäsitys (Uljukajev 3.12.2014)

2013	1,4%
2014	2,5%
2015	2.8%

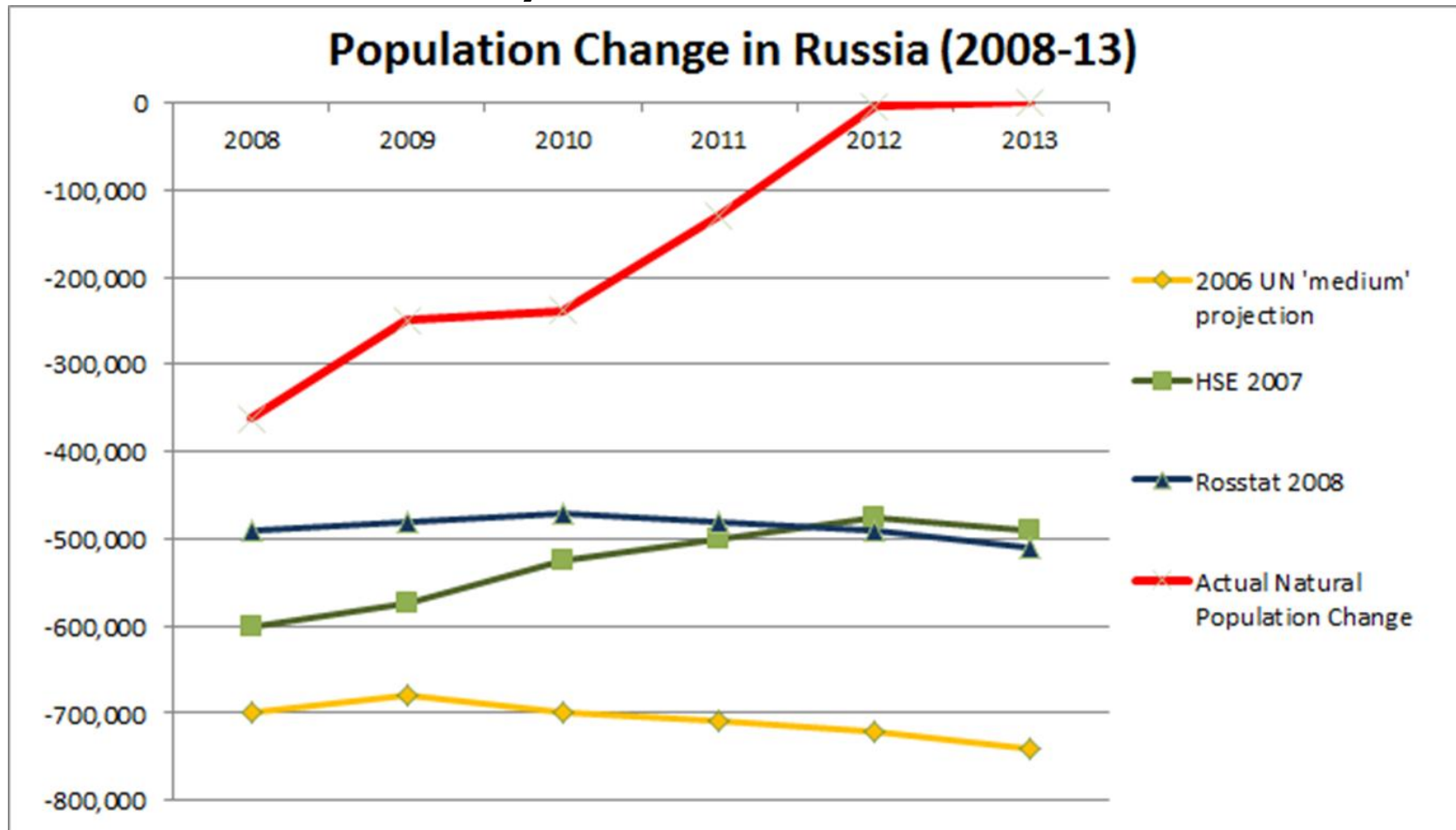
Laskeneet arviot kasvupotentiaalista

- Useat tutkimukset päättelevät että kun kasvu 2000-2008 oli 7% vuodessa, noin 1/3 tästä oli ulkoisten tekijöiden (käytännössä öljyn hinta) ja 2/3 kotimaisten tekijöiden vaikutusta.
- Tästä pääteltiin yleisesti että Venäjän kasvupotentiaali olisi 4-5% vuodessa.
- Parina viime vuonna käsitys on muuttunut. Nyt arvioijat IMF:sta Venäjän talouskehitysministeriön kautta Suomen Pankkiin laskevat että kasvupotentiaali olisi vain 2,5% tai jopa alhaisempi.
  - Venäjän osuus maailmantaloudessa supistuisi
  - Tämä olisi yhteensopiva ehkä 5% tuonnin vuosikasvun kanssa
  - Toteutuva kasvu olisi nopeampi jos öljyn hinta nousee tai talouspolitiikka ryhdistäytyy

Miksi kasvupotentiaali on laskenut?

- Vaikka väestö ei ole supistunut lähes vuosikymmeneen, työvoima supistuu lähes prosentin vuodessa
  - Miesten toteutuva eläkeikä 58, naisten 53 vuotta
  - 18-vuotiaiden ikäluokkien koko romahtamassa puoleen
  - Eläkeiän nosto lykätty hamaan tulevaisuuteen: kestävyysvaje
  - Työttömyysaste 5-6%, alhaisin koskaan: työvoimapula
  - Maahanmuutto ammattitaidotonta työvoimaa
- Investointien BKT-osuus on kyllä noussut 15 -> 23%
  - Mutta ei riitä korvaamaan pääomakannan vanhentumista
  - Pääomakanta suunnilleen täyskäytössä
  - Rahoitus, suhteellinen etu, toimintaympäristö
- Kokonaistuottavuuden kasvu ei ole kiihtynyt
  - Oli poikkeuksellisen korkea 2000-luvulla kapasiteetin käyttöasteen nousun takia
  - Työn tuottavuus noin 45% EU-keskiarvosta; työtunteja 985 vuodessa, poikkeuksellisen paljon

Väestökehitys on ennustettua parempi, mutta syntyvyyden nousu vaikuttaa työmarkkinoilla hitaasti

Energia ja talouspolitiikka

- 1) Yleisiä huomioita
- 2) Julkistalouden sääntö
- 3) Julkisen talouden kestävyys
- 4) Katastrofiskenaario

Yleisiä huomioita

- Venäjällä on suuri väestö.
  - Toisin kuin pienen väestön energiantuottajamaat, Venäjä ei voisi mitenkään elää vain energiasta
  - Vain alle 2% työpaikoista on suppeassa energiasektorissa. Avainkysymys on muiden avoimen sektorin työpaikkojen kilpailukyky
- Venäjä ei kärsi Hollannin taudista
  - Reaalinen valuuttakurssi on pysynyt lähellä tasapainokurssia (IMF)
- Venäjä kärsii rajallisesti luonnonvarakirouksesta
  - Autoritaarinen politiikka, eriarvoisuus
  - Mutta esimerkiksi työvoima edelleen hyvin koulutettu
- Kaiken kaikkiaan luonnonvarat ovat Venäjälle(kin) siunaus
  - Ja rikkaiden hyvinvointivaltioiden osuus energian tuotannossa on kasvussa: USA, Kanada, Australia, Norja

Julkistalouden sääntö

- Kansainvälisesti erilaisia käytäntöjä.
  - Koskevat valtion menoja, budjettitasapainoa tai julkista velkaa
- Venäjällä vain federaatiotasolla
  - Mutta suurin osa alueista riippuvaisia tuista federaatiolta
- Kunkin vuoden budjettimenoihin käytettävissä oleva öljy- ja kaasutulojen määrä perustuu edellisen kymmenen vuoden öljyn hinnan liukuvaan keskiarvoon
  - Siirtymäkausi 2013-2018
- Vararahasto
  - Tavoitetaso laskettu 10 -> 7%/BKT. Nyt 5,5%/BKT.
  - Hinnannoususta johtuvasta tason ylityksestä puolet voidaan käyttää infrastruktuuri- ja muihin ensisijaisprojekteihin

Julkisen talouden kestävyys

- Ei ole odotettavissa öljyn hinnan romahdusta
  - Energian kysyntä ei kasva OECD-maissa, mutta kylläkin vaurastuvissa talouksissa
  - Öljy on liikennepolttoaine
- Silti paine voi olla alaspäin
  - Epätavallisen kaasun ja öljyn tuotantokustannukset (60-80 USD?) asettavat hinnan lattian
- Lyhyellä aikavälillä julkisen talouden kestävyysongelmaa ei pitäisi olla
  - Ja joka tapauksessa valtionvelka on vähäinen, federaation ulkomainen velka 2,8%/BKT

- Pitkällä aikavälillä sektori jonka osuus BKTsta supistuu ehkä 30%/BKT -> 10%/BKT ei voi kattaa nykyistä osuutta budjettituloista
- Budjettiperusta on siis uudistettava.
- Gaidar instituutti:
  - Goryunov et al (2013)
    - Tarvitaan 8.4%/BKT valtiontalouden sopeutus vuosittain hamaan tulevaisuuteen
    - Tai välitön 29% verojen nosto
    - Tai 22.4% välitön menoleikkaus (pl velanhoito)
      - Tai niiden yhdistelmä

Mikä joustaisi?

- Federaatiobudjetissa on kolmenlaisia menoja:
  - Sosiaalipolitiikka (ml eläkejärjestelmän tukeminen)
  - Julkinen sektori (ml siirrot alueille)
  - Sotilas- ja turvallisuusmenot
- Sotilasmenoihin on luvattu merkittävä tasokorotus
  - Tähänasti sotilaat, toisin kuin turvallisuuselimet, ovat olleet hyvin heikko eturyhmä
- Toisaalta 38 milj eläkeläistä ja 18 milj julkisen sektorin työntekijää ovat selvä enemmistö äänestäjistä
- Samaan aikaan infrastruktuuri kaipaisi paljon rahaa
  - Jota hukattu Sotshin ja Vladivostokin kaltaisiin arvovaltahankkeisiin
  - Esimerkki: rautatierahdin keskinopeus (ml seisonta asemilla) 10 km/t

Katastrofiskenaario

- Öljy- ja kaasutuotannon ja –varantojen painopiste on edelleen ylivoimaisesti Länsi-Siperiassa. Kuitenkin niiden tuotanto on kääntymässä laskuun.
- Uusia varantoja etsitään Arktikasta ja Itä-Siperiasta.
  - Aikataulut ja kustannukset varsin epäselvät
    - Tuotanto, kuljetukset, ympäristö (vrt Alaska)
    - Ilmastonmuutos, Koillisväylä ja Jamalin niemimaa
- Vaihtoehtona olisi (ollut) panostaa epätavallisiin hiilivetyihin.
  - Arviolta maailman toiseksi suurimmat varannot
  - Alueilla joissa on valmis infrastruktuuri ja runsaasti frakkauksessa tarvittavaa vettä

- Jos
  - Länsi-Siperian tuotanto laskee ehkä kiihtyen
  - Arktika ja Itä-Siperia osoittautuvat hitaiksi ja kalliiksi ja
  - Käännne epätavallisiin hiilivetyihin tehdään liian hitaasti,
- Niin
  - Venäjän öljyn ja kaasun vientikyky romahtaa noin kymmenessä vuodessa,
  - Ja sen mukana vienti- ja budjettitulot
  - Arvattavin seurauksin
- Gustafson (2012)